

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет менеджменту

ПРОГРАМА

НАСКРІЗНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 7.03060101 «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ І
АДМІНІСТРУВАННЯ»

ЧАСТИНА 3

ВИРОБНИЧА ТА ПЕРЕДДИПЛОМНА ПРАКТИКА ДЛЯ СТУДЕНТІВ
ОСВІТНЬОГО РІВНЯ «СПЕЦІАЛІСТ»

Умань – 2016

Програма наскрізної практичної підготовки студентів спеціальності 7.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування». Частина 3: Виробнича та переддипломна практика для студентів освітнього рівня «спеціаліст» / Вернюк Н.О., Василенко О.П., Кустріч Л.О. та інші. – Умань, УНУС. – 2016. – 34 с.

Програму підготували:

1. Вернюк Н.О. – декан факультету менеджменту, кандидат економічних наук, доцент;
2. Василенко О.П. – доцент кафедри менеджменту організацій, кандидат сільськогосподарських наук;
3. Кустріч Л.О. – доцент кафедри менеджменту організацій, кандидат економічних наук;
4. Петренко Н.О. – доцент кафедри менеджменту організацій, кандидат економічних наук;
5. Малуґа Л.М. – доцент кафедри менеджменту організацій, кандидат економічних наук;
6. Новак І.М. – доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та логістики, кандидат економічних наук;
7. Прокопенко Е.В. – доцент кафедри прикладної інженерії та охорони праці, кандидат сільськогосподарських наук.

Рецензент – Вихор М.В., завідувач кафедри менеджменту, кандидат економічних наук, доцент Білоцерківського національного аграрного університету

Програма обговорена і схвалена на засіданні методичної комісії факультету менеджменту Уманського НУС (протокол № 4 від 8.12.2015 р.)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Мета і зміст виробничої практики	5
2. Організація проведення виробничої практики.....	6
3. Завдання виробничої практики.....	7
4. Програма виробничої практики.....	7
5. Підсумки виробничої практики.....	9
6. Програма переддипломної практики.....	11
Додатки.....	12

ВСТУП

Виробнича практика є продовженням навчально-виховного процесу, активною формою поєднання теорії і практики у навчанні.

Практичне навчання студентів має важливе значення у підготовці спеціалістів з менеджменту організацій і адміністрування, які повинні вирішувати складні організаційно-економічні, технологічні і соціальні проблеми підприємств агропромислового комплексу в ринковій економіці.

Практична підготовка безпосередньо в умовах сучасного виробництва передбачає для студентів-менеджерів освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст освоєння ними вмінь, пов'язаних з реалізацією загальних функцій управління шляхом здійснення переважно евристичних та адміністраторських і частково операторських процедур праці; прийняттям тактичних і стратегічних рішень у межах своєї компетенції; функціональною та інформаційною підготовкою проектів рішень; тактичному (з елементами стратегії) управлінні первинними підрозділами, лінійними (основна діяльність) так і функціональними (підготовча та допоміжна діяльність) або самостійними організаціями на всіх стадіях життєвого циклу переважно без або з мінімумом апарату управління; керівництво підлеглими, компетенція яких не вища за бакалаврів.

Основні напрями професійної діяльності, у яких відбувається практична підготовка – організаційно-управлінська, адміністративно-господарська, інформаційно-аналітична та суміжні – економічна, маркетингова, обліково-контрольна, освітня і науково-дослідницька.

Виробнича практика проводиться загальною тривалістю не менше шести тижнів на посадах низового та середнього рівня управління, яке може виконувати фахівець спеціальності 7.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування» у різних лінійних та функціональних підрозділах організацій усіх форм господарювання власності та організаційно-правових форм визначеної галузевої спеціалізації національної економіки.

1. Мета і зміст виробничої практики

Метою виробничої практики на рівні спеціаліста є формування у студентів на базі отриманих в університеті теоретичних знань, професійних вмінь і навичок виділення проблеми, її дослідження, розробки варіантів вирішення, пошуку найоптимальнішого варіанту та підготовки проекту самостійного рішення під час професійної діяльності на низовому та середньому рівні управління в реальних умовах функціонування підприємства, а також поглиблення та закріплення набутих теоретичних знань з основних професійно-орієнтованих дисциплін, опанування сучасними прийомами та методами прийняття управлінського рішення, розробки пропозицій щодо впровадження стратегічно орієнтованих та інноваційних технологій управління підприємством, систематичного оновлення та творчого застосування набутих знань у практичній діяльності.

Основний зміст виробничої практики визначається навчальним планом підготовки студентів спеціальності 7.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування» з урахуванням вимог ступеневої освіти, освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціаліста та її варіативної компоненти.

Структура практичної підготовки студентів спеціальності 7.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування»

Навчальні дисципліни, що формують програму комплексної практики з фаху	Кількість кредитів	Звітна документація і форма контролю	Кафедра, відповідальна за організацію і проведення практики
Менеджмент організацій	1,5	Щоденник проходження практики. Звіт за практику та його захист з виставленням диференційованого заліку	Менеджменту організацій
Фінансовий менеджмент	1,5		Менеджменту організацій
Управління проектами	1,5		Менеджменту організацій
Управління конкурентоспроможністю	1,5		Менеджменту організацій
Бізнес-планування	1,5		Менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Охорона праці в галузі	1,5		Прикладної інженерії та охорони праці
Всього	9		
Переддипломна практика	2		

2. Організація проведення виробничої практики

Виробнича практика студентів спеціальності 7.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування» здійснюється на підприємствах різних форм власності і господарювання, які є юридичними особами і здійснюють виробничу діяльність. На цих підприємствах повинні застосовуватись передові форми менеджменту, планово-економічної роботи та бухгалтерського обліку, впроваджуватись прогресивні технології виробництва. Підприємства повинні мати штат висококваліфікованих фахівців, здатних надати допомогу студентам-практикантам щодо набуття ними професійних навичок.

Розподіл студентів за об'єктами практики і призначення керівників здійснюється випусковою кафедрою і оформляється наказом ректора.

До обов'язків керівників практики від університету входить:

- контроль щодо підготовленості баз практики до прийняття студентів;
- проведення разом з деканатом інструктивних зібрань студентів, які направляються на практику;
- забезпечення проведення всіх організаційних заходів перед направленням студентів на практику: індивідуальний інструктаж про порядок проходження практики, надання студентам-практикантам необхідних документів тощо;
- коригування календарного плану практики та уточнення індивідуальних завдань;
- консультування студентів на місцях практики, контроль за виконанням студентами програми практики;
- приймання заліків з практики у складі комісії, подання завідувачу кафедри письмового звіту про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо поліпшення практики студентів.

До обов'язків керівників практики від підприємства входить:

- організація робочого місця і створення необхідних організаційно-технічних умов для проходження практики;
- забезпечення студентів необхідною інформацією, документами, звітністю, нормативними та іншими матеріалами;
- залучення студентів-практикантів до активної участі в поточній роботі структурного підрозділу підприємства – місця практики;
- контроль за виконанням окремих завдань і програми практики в цілому;
- сприяння студентам у збиранні матеріалів для виконання курсових та дипломних робіт.

Студенти при проходженні практики зобов'язані:

- до початку практики одержати від керівників практики від університету консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практики і регулярно відвідувати місце практики;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики, і вказівки керівників;
- нести відповідальність за виконану роботу;

- своєчасно оформити звіт з практики;
- захистити звіт з практики і скласти залік з питань, передбачених програмою практики.

3. Завдання виробничої практики

Виробнича практика є невід’ємною складовою процесу підготовки менеджерів і передбачає виконання студентами індивідуальних завдань щодо вивчення досвіду роботи підприємств та організацій різних форм власності і господарювання, набуття навичок самостійної роботи й прийняття управлінських рішень відповідно до функціональних обов’язків різних посадових осіб-менеджерів.

Виробнича практика студентів згідно з навчальним планом спеціальності 7.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування» проводиться у 10 семестрі і триває 6 тижнів. Вона передує проходженню студентами переддипломної практики і тому закріплення студентів за певною базою практики повинно здійснюватись відповідно до тематики дипломних робіт, а об’єкт дослідження з теми дипломної роботи має збігатися з базою проходження практики. Це дасть змогу студентам зосередити увагу на всебічному вивченні досвіду роботи підприємства, краще використати час, відведений для виконання завдань з практики, та зібрати необхідні матеріали для написання дипломної роботи.

Робоче місце студента визначається керівником підприємства. Обов’язковою є особиста участь студента у діяльності підприємства. Студент може бути призначений також на штатну посаду (керівника виробничого підрозділу або його заступника, економіста з оплати праці, маркетолога тощо).

4. Програма виробничої практики

В період виробничої практики студент має ознайомитися з базовим підприємством, вивчити його організаційну структуру і структуру управління, особливості прийняття і реалізації управлінських рішень, діловодство, організацію ділових контактів підприємства з економічними партнерами, здійснення ним комерційної діяльності, співпрацю з банками та іншими кредитно-фінансовими установами, досвід організації робочих місць та їх раціоналізації, забезпечення охорони праці та техніки безпеки. Він повинен брати активну участь у громадському житті колективу, роз’ясненні сучасної аграрної політики, бути присутнім на зборах трудових колективів підприємства і підрозділів, на різних виробничих нарадах і науково-виробничих семінарах, що проводяться в районі, здійснювати профорієнтаційну роботу серед сільської молоді з метою залучення її на навчання в Уманський національний університет садівництва.

За період виробничої практики студент повинен вивчити і проаналізувати:

- систему управління підприємством, установчі документи (установчий договір, статут, колективний договір);
- організаційну структуру підприємства та відповідність її стратегії і цілям,

- можливі напрями удосконалення;
- структуру управління та напрями її удосконалення стосовно зміни форми господарювання та спеціалізації;
 - договірні взаємовідносини і партнерські зв'язки підприємства, організацію збуту продукції через різні канали реалізації тощо) (додаток Д табл. Д.1);
 - організацію комплексної системи управління якістю праці і продукції, рівень якості основних видів продукції, матеріальне стимулювання якості робіт та продукції (додаток Д табл. Д.2);
 - формування і розвиток організаційної культури на підприємстві;
 - організацію діловодства: правильність оформлення документів, їх реєстрація, контроль за виконанням рішень, постанов, розпоряджень; рівень інформаційного забезпечення управлінського процесу; номенклатура справ керівника, шляхи удосконалення інформаційного забезпечення управлінського процесу; архівна справа;
 - антикризове управління, управління захищеністю підприємства від ризиків;
 - організацію управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища;
 - показники економічної ефективності управлінської праці за методикою І.Ф. Піскуненка, О.Е.Бережного (додаток Д табл. Д.3,4,5);
 - особливості організації фінансової роботи на підприємстві;
 - фінансову звітність (представити в додатках баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до фінансової звітності);
 - динаміку складу і структури активів та пасивів балансу (додаток Е табл. Е.1, Е.2);
 - динаміку надходження і видатку грошових коштів в розрізі операційної фінансової та інвестиційної діяльності (додаток Е табл. Е.3);
 - динаміку структури капіталу підприємства (додаток Е табл. Е.4);
 - формування, розподіл і використання прибутку (додаток Е табл. Е.5);
 - фінансовий стан підприємства, розрахувати основні показники, що його характеризують (коефіцієнти оцінки майнового стану, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності (оборотності), ефективності виробничої діяльності (рентабельності) (додаток Е табл. Е.6-Е.10));
 - формуляр-план інвестиційного проекту та інвестиційну привабливість підприємства (додаток Ж табл. Ж.1, Ж.2);
 - попереднє техніко-економічне обґрунтування інвестиційного проекту (додаток Ж табл. Ж.3);
 - витрати на реалізацію інвестиційного проекту (за статтями витрат та формами інвестицій) (додаток Ж табл. Ж.4);
 - проектні ризики за методиками якісного аналізу (додаток Ж табл. Ж.5, Ж.6);
 - схему фінансування проектної діяльності або запропонувати власний варіант (розробити форми та графіки погашення кредиту) (додаток Ж табл. Ж.7);

- зібрати інформацію стосовно кількості підприємств, які діють на тому ж ринку, що й підприємство. Визначити безпосередніх конкурентів (2-3 підприємства).
- оцінити обсяг ринку та ступінь інтенсивності конкуренції на ньому використовуючи методику Г.Л. Азоева (Додаток 3 формула 3.1);
- провести SWOT-аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства;
- за допомогою експертного методу провести інтегральну оцінку конкурентоспроможності підприємства: визначити перелік експертів (від 6 до 10 осіб (Додаток 3 табл. 3.1); встановити ключові фактори (від восьми до 15-ти) конкурентоспроможності для досліджуваного підприємства та здійснити експертну оцінку конкурентоспроможності підприємства і його конкурентів за кожним показником. При цьому розробляється шкала з діапазоном оцінки від 1 до 10 і шляхом розрахунку середнього арифметичного з оцінок кожного експерта вираховується бал кожного фактору. Крім того, показники повинні бути зважені між собою, тобто кожному показнику визначено коефіцієнт відносної важливості (w_j) (Додаток 3 табл. 3.2);
- отриману оцінку схематично зобразити у вигляді багатокутника конкурентоспроможності та на основі проведеного дослідження зробити загальний висновок про ринкову позицію кожного конкурента, масштаби і ступінь конкурентної переваги або недоліку та ті сфери, де позиції підприємства є сильнішими чи слабшими;
- визначити канали розповсюдження продукції підприємства, їх особливості та динаміку;
- провести порівняльний аналіз рівня конкурентоспроможності продукції підприємства (Додаток 3 табл. 3.3) та зробити висновки;
- бізнес-план підприємства (мета розробки, джерела фінансування), його основні розділи. При відсутності бізнес-плану, розробити його та надати характеристику;
- систему організації роботи з питань охорони праці на підприємстві;
- нормативні документи з питань охорони праці;
- стан проведення інструктажів та інших форм навчання з охорони праці;
- забезпеченість працівників підприємства засобами колективного та індивідуального захисту, спецодягом, спецвзуттям тощо;
- організацію спеціального харчування працівників на робочих місцях з важкими і шкідливими, дуже важкими та дуже шкідливими умовами праці;
- планування та фінансування заходів з охорони праці на підприємстві (додаток И табл. И.1, И.2);
- показники виробничого травматизму і професійних захворювань на виробництві та матеріальні втрати від цього.

5. Підсумки виробничої практики

Формою підсумкового контролю за результатами виробничої практики є

захист звіту.

Після закінчення практики студенти звітують на кафедрі менеджменту організацій про виконання програми практики. Загальна форма такої звітності – подання письмового звіту з позитивною відміткою керівника від підприємства.

Звіт з практики повинен містити основні результати роботи студента з усіх розділів програми практики.

Складаючи звіт про виробничу практику, потрібно дотримуватися вимог до його структури та оформлення. Звіт повинен містити наступні складові елементи:

1. Титульний аркуш (зразок оформлення в додатку А).
2. Висновок про результати перевірки розділів звіту (зразок оформлення в додатку Б).
3. Відгук-характеристика з місця проходження практики з підписом керівника і печаткою.
4. Зміст (приклад оформлення – додаток В).
5. Вступ.
6. Основна частина.
7. Висновки і пропозиції.
8. Список використаних джерел.
9. Додатки.

До звіту додається направлення на практику та щоденник практики, де студентом детально відображається інформація про роботу, виконану під час проходження практики.

Не пізніше трьох днів після закінчення практики звіт реєструється у деканаті факультету менеджменту і передається на кафедри для перевірки і рецензування.

Розділи і окремі питання звіту мають бути чітко визначені, викладені в логічній послідовності і конкретизовані. Таблиці, ілюстративний матеріал, додатки мають бути змістовними і оформленими відповідно до стандартів виконання письмових робіт у вищій школі.

Обсяг звіту орієнтовно складає 2,6 - 4,2 умовних друкованих аркушів, або 50 - 80 сторінок рукописного тексту. Робота має бути написана розбірливим почерком або надрукована на одному боці сторінок стандартного білого паперу формату А4 (210 x 297 мм). У друкованому варіанті текст розташовується через півтора міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці з мінімальною висотою шрифту в 1,8 мм (комп'ютерний набір – 14-й кегль, 1,5 інтервали, шрифт – Times New Roman). Допускається розміщувати таблиці та інші ілюстративні матеріали на аркушах формату А3 (не більше, ніж 40 рядків на сторінку).

Текст необхідно оформляти, дотримуючись таких вимог: лівий берег – не менше 30 мм, правий – не менше 10 мм, верхній – не менше 20 мм, нижній – не менше 20 мм.

Текст звіту поділяють на розділи, підрозділи і пункти відповідно до структури програми практики.

Нумерацію розділів, підрозділів, пунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака «№». Ілюстративні матеріали, які розміщені на окремих сторінках, безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше

включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрації (графіки, діаграми тощо) позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу. Посилання на ілюстрації вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «Рис. 2.1».

Таблицю розміщують після першого згадування про неї у тексті. Таблицю з великою кількістю рядків можна перенести на іншу сторінку, при цьому не повторюючи назву, а вказуючи «Продовження табл.».

Кожна таблиця повинна мати назву, яка пишеться над таблицею симетрично до тексту. Слово «Таблиця» та безпосередньо її назву починають з великої літери. У кожній таблиці заголовки граф мають починатися з великих літер, підзаголовки – з малих, якщо вони складають одне ціле.

На всі таблиці мають бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» пишуть скорочено, наприклад, «табл. 2.3». У повторних посиланнях по тексту на таблиці необхідно вказувати «див. табл. 2.3».

Оформлений за всіма зазначеними вимогами і прорецензований звіт з практики захищається студентом на засіданні комісії в строки, що встановлюються графіком. За результатами захисту звіту виставляється диференційований залік. Оцінка з практики вноситься до заліково-екзаменаційної відомості та залікової книжки студента.

При визначенні рівня академічної успішності при отриманні диплома разом з іншими оцінками студента враховується і оцінка з практики.

Студент, який не виконав програму практики без поважних причин, відраховується з університету. В окремому випадку йому може бути надано право проходження практики повторно. Студент, який вдруге отримав негативну оцінку з практики в комісії, відраховується з вищого навчального закладу.

Інформація про перебіг виробничої та переддипломної практики та їх підсумки обговорюється на засіданнях кафедри менеджменту організацій, а загальні підсумки цих практик підводяться на засіданні вченої ради факультету менеджменту.

6. Програма переддипломної практики

Переддипломна практика є логічним продовженням усіх видів практики і завершує практичну підготовку фахівця за кваліфікацією спеціаліста з менеджменту організацій.

Метою переддипломної практики є завершення вивчення студентами питань пов'язаних з темою дипломного наукового дослідження. Студенти узагальнюють результати досліджень, що раніше були ними здійснені під час виконання курсових робіт та написання звітів із практики, розробляють висновки і пропозиції та подають їх до впровадження на підприємстві.

Під час переддипломної практики студенти апробують на виробництві запропоновані висновки та пропозиції, уточнюють їх, отримують відзиви керівників підприємства на виконане дослідження, вносять доповнення, оформляють дипломну роботу.

Індивідуальне завдання пов'язане з темою дипломної роботи яке виконується під час проходження переддипломної практики, має націлювати студента на проведення самостійного наукового дослідження і нагромадження інформації,

потрібної йому для складання звіту з практики, виконання дипломної роботи, підготовки доповіді тощо.

Ефективність виконання індивідуального завдання значною мірою залежить від того, наскільки правильно зорієнтований студент на зміст практичного завдання, на його пріоритетні питання, а також на раціональний розподіл і використання часу, відведеного для проходження переддипломної практики.

Програма наукового дослідження складається до початку комплексної практики з фаху і переддипломної практики. Це дає змогу студентові своєчасно отримати інформацію, необхідну для виконання дипломної роботи.

Обробку статистичних матеріалів з наукових досліджень студенти здійснюють з використанням ПЕОМ у комп'ютерних класах університету.

Оформлена студентом і підписана науковим керівником дипломна робота передається деканатом на зовнішнє рецензування. Студенти у термін не пізніше 10 днів до початку підсумкової державної атестації проходять на кафедрі, за якою закріплені, попередній захист підготовлених дипломних робіт.

Додаток А

Зразок титульної сторінки звіту

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА**

Факультет менеджменту

З В І Т

з виробничої практики

студента 5 курсу 51-мс групи

спеціальності 7.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування»

БОЙКА

ІВАНА ВАСИЛЬОВИЧА

Керівники практики:

від кафедри

_____ (посада, прізвище, ініціали, підпис)

від підприємства

_____ (посада, прізвище, ініціали, підпис)

Печатка

Захист:

Оцінка за національною шкалою _____

Кількість балів _____ Оцінка _____

Члени комісії:

Умань-201_

Додаток Б

Висновок про результати перевірки розділів звіту

Назва розділу	Висновок	ППП викладача, підпис
1. Менеджмент виробничо-технологічної підсистеми		
2. Менеджмент економіко- фінансової підсистеми		
3. Управління інноваційно- інвестиційними проектами		
4. Управління конкурентоспроможністю		
5. Бізнес-планування на підприємстві		
6. Охорона праці		

Додаток В

Зразок змісту звіту

ЗМІСТ

Вступ

1. Менеджмент виробничо-технологічної підсистеми
 2. Менеджмент економіко-фінансової підсистеми
 3. Управління інноваційно-інвестиційними проектами
 4. Управління конкурентоспроможністю
 5. Бізнес-планування на підприємстві
 6. Охорона праці
- Висновки і пропозиції
Список використаних джерел
Додатки

Додаток Д

Таблиця Д.1

Структура розподілу продукції за каналами реалізації в, %

Канали реалізації	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	В середньому за __рр.
Заготівельним організаціям						
Населенню						
Видано орендарям в рахунок орендної плати за землю						
Реалізація на ринку						
Комерційним структурам						
Реалізовано на біржах						
Реалізовано - всього	100	100	100	100	100	100

Таблиця Д.2.

Показники якості сільськогосподарської продукції

Продукція	20__р.			20__р.		
	Вміст білку, %	Вміст жирів, %	Вміст вуглеводів, %	Вміст білку, %	Вміст жирів, %	Вміст вуглеводів, %

Таблиця Д.3.

Вихідні дані для визначення ефективності управління виробництвом

№ п/п	Показники	20__р.	20__р.	20__р.
1.	Площа с.-г. угідь, га			
2.	Вартість валової продукції в постійних цінах, тис. грн.			
3.	Валовий дохід, тис. грн.			
4.	Прибуток (+), збиток (-), тис. грн.			
5.	Вартість основних виробничих фондів, тис. грн.			
6.	Собівартість валової продукції, тис. грн.			
7.	Середньорічна чисельність працівників, чол.			
8.	Середньорічна чисельність працівників апарату управління, чол.			
9.	Річний фонд оплати праці, тис. грн.			
10.	Управлінські витрати, всього тис. грн., в т.ч. оплата праці управлінського персоналу тис. грн.			

**Оцінка ефективності структури управління виробництвом
(за методикою І.Ф. Піскуненка)**

№п/п	Показники	20_р.	20_р.	20_р.
А	1	2	3	4
1.	Виробництво валової продукції, тис. грн.:			
	на 1 га с-г угідь			
	на 1 середньорічного працівника			
2.	Валовий дохід, тис. грн.:			
	на 1 га с-г угідь			
	на 1 середньорічного працівника			
3.	Прибуток (+) збиток (-), тис. грн.:			
	на 1 га с-г угідь			
	на 1 середньорічного працівника			
4.	Фондовіддача, тис. грн.			
5.	Рівень рентабельності,%			
2. Показники економічності апарату управління				
1.	Питома вага витрат на управління в собівартості валової продукції, %			
2.	Питома вага витрат на оплату праці управлінського персоналу в собівартості валової продукції, %			
3.	Питома вага оплати праці управлінського персоналу в загальному фонді оплати праці %			
4.	Припадає працюючих на одного працівника апарату управління, чол.			
3. Показники продуктивності управлінської праці				
1.	Виробництво валової продукції, тис. грн.:			
	на 1 грн. управлінських витрат			
	на 1 працівника апарату управління			
2.	Чистий дохід, тис. грн.:			
	на 1 грн. витрат на управління			
	на 1 грн. зарплати працівників управління			
	на 1 працівника апарату управління			

**Оцінка ефективності управління виробництвом
(за методикою О.Е. Бережного)**

Показники	200_р.	200_р.	200_р.
Питома вага:			
працівників управління в загальній кількості працівників (а)			
зарплати працівників управління в загальному фонді оплати (в)			
зарплати працівників управління в загальних витратах (с)			
витрат на управління в загальних витратах (d)			
Індекс економічності апарату управління (E) = (a+b+c+d)/4			
Виробництво валової продукції, тис. грн.			
на 1 працівника управління (A)			
на 1 грн. зарплати працівників управління (B)			
на 1 грн. управлінських витрат (C)			
одержано прибутку від реалізації продукції на 1 працівника управління (D)			
Індекс результативності апарату управління (F) = (A+B+C+D)/4			
Індекс ефективності управлінської праці (I) = F + (1-E)			

Додаток Е

Таблиця Е.1

Динаміка та структура активів підприємства

Актив	201_р.		201_р.		201_р.		201_р.		201_р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
I. Необоротні активи										
Нематеріальні активи:										
Незавершені капітальні інвестиції										
Основні засоби:										
первісна вартість										
знос										
Інвестиційна нерухомість										
Довгострокові біологічні активи:										
первісна вартість										
накопичена амортизація										
Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств										
Інші фінансові інвестиції										
Довгострокова дебіторська заборгованість										
Відстрочені податкові активи										
Інші необоротні активи										
Усього за розділом I										
II. Оборотні активи										
Виробничі запаси										
Поточні біологічні активи										
Незавершене виробництво										
Готова продукція										
Товари										
Векселі одержані										
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:										
Дебіторська заборгованість за розрахунками:										
з бюджетом										
за виданими авансами										
Інша поточна дебіторська заборгованість										
Поточні фінансові інвестиції										
Грошові кошти та їх еквіваленти:										
Витрати майбутніх періодів										
Інші оборотні активи										
Усього за розділом II										
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття										
Баланс										

Динаміка та структура пасивів підприємства

Пасив	201_р.		201_р.		201_р.		201_р.		201_р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
I. Власний капітал										
Зареєстрований (пайовий) капітал										
Капітал у дооцінках										
Додатковий капітал										
Резервний капітал										
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)										
Неоплачений капітал										
Вилучений капітал										
Усього за розділом I										
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення										
Відстрочені податкові зобов'язання										
Довгострокові кредити банків										
Інші довгострокові зобов'язання										
Довгострокові забезпечення										
Цільове фінансування										
Усього за розділом II										
III. Поточні зобов'язання і забезпечення										
Короткострокові кредити банків										
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями										
товари, роботи, послуги										
розрахунками з бюджетом										
розрахунками зі страхування										
розрахунками з оплати праці										
Поточні забезпечення										
Доходи майбутніх періодів										
Інші поточні зобов'язання										
Усього за розділом III										
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття										
Баланс										

Динаміка руху коштів підприємства

Показники	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності					
Надходження від:					
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)					
Повернення податків і зборів					
Цільового фінансування					
Інші надходження					
Витрачання на оплату:					
Товарів (робіт, послуг)					
Праці					
Відрахувань на соціальні заходи					
Зобов'язань з податків і зборів					
Інші витрачання					
Чистий рух коштів від операційної діяльності					
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності					
Надходження від реалізації:					
фінансових інвестицій					
необоротних активів					
Надходження від отриманих:					
відсотків					
дивідендів					
Інші надходження					
Витрачання на придбання:					
фінансових інвестицій					
необоротних активів					
Інші платежі					
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності					
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності					
Надходження від:					
Власного капіталу					
Отримання позик					
Інші надходження					
Витрачання на:					
Погашення позик					
Сплату дивідендів					
Інші платежі					
Чистий рух коштів від фінансової діяльності					
Чистий рух коштів за звітний період					
Залишок коштів на початок року					
Залишок коштів на кінець року					

Таблиця Е.4

Динаміка структури капіталу підприємства, %

Види капіталу	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	Відхилення 201_р. від 201_р.(+,-)
Власний капітал						
Позиковий капітал						
Всього						

Таблиця Е.5

Формування прибутку підприємства, тис. грн.

Показники	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	Відхилення 201_р. від 201_р.(+,-)
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)						
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)						
Валовий:						
прибуток						
збиток						
Інші операційні доходи						
Адміністративні витрати						
Витрати на збут						
Інші операційні витрати						
Фінансові результати від операційної діяльності:						
прибуток						
збиток						
Доход від участі в капіталі						
Інші фінансові доходи						
Інші доходи						
Фінансові витрати						
Втрати від участі в капіталі						
Інші витрати						
Чистий:						
прибуток						
збиток						

Таблиця Е.6

Показники оцінки майнового стану підприємства

Показники	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	Відхилення 201_р. від 201_р.,(+,-)
Коефіцієнт оновлення основних засобів						
Коефіцієнт вибуття основних засобів						
Коефіцієнт зносу основних засобів						
Коефіцієнт придатності основних засобів						

Таблиця Е.7

Показники ліквідності підприємства

Показники	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	Відхилення 201_р. від 201_р., (+,-)
Чистий робочий капітал, тис. грн.						
Коефіцієнт абсолютної ліквідності						
Коефіцієнт швидкої ліквідності						
Коефіцієнт загальної ліквідності						

Таблиця Е.8

Показники оцінки фінансової стійкості підприємства

Показники	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	Відхилення 201_р. від 201_р., (+,-)
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами						
Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами						
Коефіцієнт маневреності власного капіталу						
Коефіцієнт фінансування						
Коефіцієнт фінансової незалежності						
Коефіцієнт фінансової залежності						
Коефіцієнт фінансового ризику						

Показники оцінки ділової активності підприємства

Показники	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	Відхилення 201_р. від 201_р., (+,-)
Коефіцієнт оборотності основних засобів						
Коефіцієнт оборотності власного капіталу						
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів						
Тривалість одного обороту оборотних засобів						
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів						
Тривалість одного обороту виробничих запасів						
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості						
Тривалість погашення дебіторської заборгованості						
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості						
Тривалість погашення кредиторської заборгованості						
Коефіцієнт оборотності усіх активів						
Тривалість одного обороту усіх активів						

Показники рентабельності підприємства

Показники	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	201_р.	Відхилення 201_р. від 201_р., (+,-)
Коефіцієнт рентабельності активів						
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу						
Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції за прибутком від реалізації						
Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції за чистим прибутком						
Коефіцієнт рентабельності продукції (робіт, послуг)						
Коефіцієнт рентабельності виробничих фондів						

**Аналіз інвестиційної привабливості проекту
за різними методами оцінки**

Показники	Варіант	
	перший	другий
Капітальні вкладення, тис. грн.		
Термін служби, років		
Річний прибуток, тис. грн.		
Норма дисконту, %		
Амортизаційні відрахування, грн./рік		
Прибуток за 5 років, тис. грн.		
Витрати за 5 років, тис. грн.		
За 5 років кожна одиниця витрат дасть прибуток, тис. грн.		
Дисконтовані витрати за 5 років, тис. грн.		
Прибуток на одиницю витрат, тис. грн.		
Дисконтований прибуток (за 5 років), тис. грн.		
Індекс прибутковості		
Рентабельність інвестицій, %		
Період окупності, років		
Коефіцієнт порівняльної економічної ефективності		
Індекс дохідності		
Чиста теперішня вартість, тис. грн.		

Схема інвестиційного меморандуму

Зміст
1. Вступ
1.1. Хто і що пропонує? 1.2. Чому ця пропозиція має зацікавити інвестора?
2. Загальна ситуація
2.1. Загальна ситуація в конкретній галузі економіки, на яку зорієнтований інвестиційний проект 2.2. Потреба в інвестиціях у цій галузі 2.3. Економічні реформи в галузі
3. Сучасний стан наявного виробництва
3.1. Наявне виробництво та його рентабельність: - місце розташування; - коротка історія виробництва; - проектна потужність і фактичні обсяги виробництва; вузькі місця; - забезпеченість сировиною; - технологічний рівень виробництва, використовувані технології; - організація маркетингу, підхід до реалізації продукції; - рівень гнучкості матеріально-технічного забезпечення; загальна рентабельність
3.2. Інфраструктура та комунікації: шляхи, дороги, залізничне сполучення та ін.; забезпеченість електроенергією, паром та ін.; ремонтна база; житловий фонд, об'єкти соціально-побутової сфери; інше
4. Опис пропонованого проекту
4.1. Обґрунтування інвестицій. Технічні, комерційні та контрактні питання: тип проекту (усунення вузьких місць, реконструкція старого чи створення нового виробництва); - очікуваний обсяг попиту на продукцію нового виробництва; - виробничі потужності, застосовані технології; - доступність і комерційні умови постачання сировини; - загальна технічна життєздатність (включаючи основне виробництво й інфраструктуру); - маркетингові умови (організація реалізації продукції); - принципи будівництва (наприклад «під ключ» і т. ін.); - процедури тендерного процесу та вибір підрядника; - терміни (графік) виконання проекту
4.2. Організаційна структура управління нового виробництва, принципи управління, методи управління підприємством, види робіт
5. Особливий статус проекту (якщо він є)
5.1. Посилання на особливий статус проекту в Україні (якщо він є) 5.2. Пільги, що надаються цим статусом
6. Фінансові питання
6.1. Експлуатаційні і капітальні затрати 6.2. Співвідношення позикового й акціонерного капіталу 6.3. Джерела фінансування (внутрішні, іноземні, міжнародні фінансові установи та ін.) 6.4. Загальні умови і терміни фінансування (термін виплат, проценти, комісійні та ін.) 6.5. Оподаткування (можливість звільнення чи зниження) 6.6. Фінансові гарантії (наприклад ЄБРР, уряд України та ін.)
7. Прогнозування потоків платежів
7.1. Основні зроблені припущення і результати, одержані за фінансовою моделлю проекту (внутрішня ставка доходу, чиста приведена вартість і т. ін.) 7.2. Розрахунки потоків платежів
8. Аналіз чутливості та ризику проекту
8.1. Аналіз чутливості проекту до різних входних параметрів (капітальні затрати, затрати на сировину, ціни на продукцію і т. ін.) 8.2. Оцінка факторів фінансового, економічного ризиків ціни 8.3. Оцінка політичного ризику, ризику, пов'язаного з неконвертованістю місцевої валюти
9. Графік і план дій
9.1. Загальний графік проекту в часі 9.2. План дій щодо розподілу ресурсів і зобов'язань
10. Висновок
10.1. Загальна оцінка економічної життєздатності проекту та потенційної рентабельності з погляду інвестора

Розрахунок витрат на виробництво (проект)

№п/п	Витрати за елементами та статтями	тис. грн.
1	Матеріальні витрати	
	в т. ч. добрива	
	Засоби захисту	
	Паливо	
	Інші роботи і послуги 5 %	
2	Витрати на оплату праці	
3	Інші прямі витрати – всього	
	Відрахування на грн. заходи від оплати праці 36,9 %	
	Амортизаційні відрахування 12 %	
	Орендна плата	
4	Загальновиробничі витрати	
	Адміністративні	
	Витрат на збут	
5	Всього витрат, тис. грн.	
6	Собівартість	

Формуляр-план аналізу виробничого ризику

Типові виробничі ризики	Ризик не виконання	Затрати в часі	Затрати в коштах	Примітки
Ризик учасників проекту				
Ризик перевищення кошторисної вартості				
Ризик невчасного завершення проекту				
Ризик низької якості робіт				
Технологічний				
Виробничий: екологічні геологічні				
Управлінський				
Економічний				
Адміністративний				
Юридичний				
Форс – мажор				

Рейтинговий метод аналізу виробничих ризиків

Типові виробничі ризики	Рейтингова оцінка			Сума балів	Рейтинг
	Значення виробничого ризику	Можливості виникнення ризику	Ефективність протидіючих заходів		
Ризик учасників проекту					
Ризик перевищення кошторисної вартості					
Ризик невчасного завершення проекту					
Ризик низької якості робіт					
Технологічний					
Виробничий: екологічні геологічні					
Управлінський					
Економічний					
Адміністративний					
Юридичний					
Форс – мажор					

Розрахунок кредиту (коштів) на реалізацію проекту

Місяць	Залишок основного боргу на початок періоду	Погашення основного боргу	Сума погашення відсотків	ПДВ на суму погашеного боргу	Загальний платіж
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
...					
Всього					

Додаток 3

$$I = 1 - n \cdot \sqrt{\frac{1}{n} \sum_i (D_i - \frac{1}{n})^2}, \quad (3.1)$$

де n – кількість підприємств;

D_i – частка i -го підприємства на ринку.

Якщо даний показник прямує до нуля, то це означає зменшення інтенсивності конкуренції на ринку. У випадку наближення значення показника до одиниці можна констатувати, що дисперсія мінімальна і інтенсивність конкуренції висока.

Таблиця 3.1

Перелік експертів, які брали участь в оцінці конкурентоспроможності підприємства

ПІБ	Посада	Освіта	Вік
....			
.....			

Таблиця 3.2

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства

Ключові фактори КСП	Коефіцієнт вагомості w_j	Досліджуване підприємство	Конкурент 1	Конкурент 2	Конкурент 3
1.		$w_1 * x_{i1}$	$w_1 * x_{i1}$	$w_1 * x_{i1}$	$w_1 * x_{i1}$
2.		$w_2 * x_{i2}$	$w_2 * x_{i2}$	$w_2 * x_{i2}$	$w_2 * x_{i2}$
.....					
15.....					
Інтегральна оцінка		$\sum_{j=1}^{15} w_j * x_{ij}$	$\sum_{j=1}^{15} w_j * x_{ij}$	$\sum_{j=1}^{15} w_j * x_{ij}$	$\sum_{j=1}^{15} w_j * x_{ij}$

Таблиця 3.3

Оцінка конкурентоспроможності продукції підприємства

Показники	Досліджуване підприємство	Конкурент 1	Конкурент 2	Конкурент 3
Продукція 1				
Обсяг реалізації				
Ціна реалізації, грн.				
Прибуток в розрахунку на одиницю реалізованої продукції				
Рівень рентабельності, %				
Продукція 2				
Обсяг реалізації				
Ціна реалізації, грн.				
Прибуток в розрахунку на одиницю реалізованої продукції				
Рівень рентабельності, %				
Продукція 3				
Обсяг реалізації				
Ціна реалізації, грн.				
Прибуток в розрахунку на одиницю реалізованої продукції				
Рівень рентабельності, %				

Додаток И

Таблиця И.1

Оцінка роботи системи управління охороною праці

№ п/п	Показники роботи СУОП	Роки		
		201__	201__	201__
1	Коефіцієнт захворюваності			
2	Коефіцієнт виконання запланованих заходів з охорони праці			
3	Коефіцієнт безпеки обладнання			
4	Коефіцієнт безпеки технологічних процесів			
5	Загальний коефіцієнт стану безпеки праці			

Таблиця И.2

Витрати коштів на проведення заходів з охорони праці в господарстві

Статті затрат	Роки					
	201__		201__		201__	
	план	факт	план	факт	план	факт
Виділено коштів всього, грн.						
В тому числі:						
- на номенклатурні заходи						
- на спецодяг і спецвзуття						
- на засоби індивідуального захисту						
- на спецхарчування і молоко						

Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Обл. – вид. арк. 0,62. Наклад 100 прим.
Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС
20305, м. Умань, вул. Інститутська, 1.